

Surrounding งามา 360°

เรื่องโดย ปริศนา

ขอบคุณภาพจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

ขอบคุณภาพวัดพันเตา จากคุณประทีป ดวงแก้ว

ขอบคุณภาพเรือไฟ จากคุณอดุล ตัฒนโกศัย

>> ประเพณียี่เป็ง วัดพันเตา จังหวัดเชียงใหม่

เปิดตำนาน ‘ลอยกระทงสภาค’

“วันเพ็ญเดือนสิบสอง น้ำก็นองเต็มตลิ่ง เราก็กวหลายชาย
หญิง สนุกกับจริยวันลอยกระทง..”

ย่างเข้าเดือนพฤศจิกายนเชื่อว่าหลายคนคงเตรียมตัวควงคู่คนรักและครอบครัวไปร่วมงานเทศกาลวันลอยกระทงที่ใดที่หนึ่งกันแล้ว วันลอยกระทงจะตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 ของทุกปีตามปฏิทินจันทรคติของไทยหรือราวๆ เดือนพฤศจิกายนต้นหนาวตามปฏิทินสุริยคติที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันคะก่อนที่จะไปลอยกระทงกันนั้น เรามาทำความรู้จักเทศกาลลอยกระทงกันก่อนคะว่า เทศกาลลอยกระทงนั้นมีความเป็นมาอย่างไร ทำไมในแต่ละท้องถิ่นจึงมีความเชื่อและประเพณีการลอยกระทงที่แตกต่างกัน ทั้งที่เป็นเทศกาลเดียวกัน

คอลัมน์ Surrounding งามา 360 องศา ได้สรรหาภาพสวยๆ บรรยากาศดีดีของประเพณีลอยกระทงของแต่ละภูมิภาคมาฝากผู้อ่านทุกท่าน เพื่อที่ว่าท่านผู้อ่านอยากจะเปลี่ยนบรรยากาศการลอยกระทงหรือศึกษาประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นอื่นๆ เราจึงได้รวบรวมประวัติความเป็นมาโดยย่อไว้ที่นี่แล้วคะ

ภาคเหนือ

ประเพณีี่เป็ง จังหวัดเชียงใหม่

ในภาคเหนือเรียกประเพณีลอยกระทงว่า **“ประเพณีี่เป็ง”** หมายถึงวันเพ็ญเดือนยี่ (เดือนยี่คือเดือนสอง ถ้านับตามปฏิทินล้านนาจะตรงกับเดือนสิบสองในปฏิทินจันทรคติไทย) ในเทศกาลยี่เป็งนี้ ธรรมเนียมปฏิบัติของชาวล้านนา นอกเหนือจากการลอยกระทงในแม่น้ำ ชาวล้านนานิยมไปปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์มหาชาติตามวัดวาอารามต่างๆ ช่วยกันประดับตกแต่งวัด บ้านเรือน และถนนหนทางสายต่างๆ ด้วยซอประทีป รวมทั้งซอกโคมยี่เป็งรูปแบบต่างๆ ในภาษาพื้นเมืองเรียกว่า **“โคมแขวน โคมตั้ง และโคมมัด”** โคมเหล่านี้จะถูกซอกขึ้นเพื่อเป็นพุทธบูชา ทำให้ท้องถนนสว่างไสวไปด้วยแสงไฟหลากสีสันตระกานตา พอตกกลางคืนจะมีมหรสพและการละเล่นมากมาย มีการจุดดอกไม้ไฟ แห่โคมไฟพร้อมกับการจุดประทีปหรือผางปะตีบเพื่อบูชาพระรัตนตรัย

>> วัดพันเตา จังหวัดเชียงใหม่

และที่เห็นจะเป็นเอกลักษณ์สำคัญอันขาดมิได้ก็คือ การจุดประทีปโคมไฟลอยขึ้นไปสว่างไสวบนท้องฟ้า ชาวล้านนานิยมประดิษฐ์ **“โคมลอย”** หรือ **“ว่าวไฟ”** ซึ่งทำจากซอกไม้ไผ่ประกบกับเป็นโครงคล้ายบอลูนและห่อโครงนั้นด้วยกระดาษว่าวสีขาวบาง ครั้นจุดไฟบริเวณเชื้อไฟข้างใต้ที่เรียกว่า ซี้ใต้ ความร้อนจากไฟจะทำให้แรงดันอากาศลอยตัวสูงขึ้น เป็นตัวส่งทำให้โคมลอยขึ้นไปบนท้องฟ้า

>> เมื่อสิ้นเสียงสวดมนต์อันอ้ออิงโคม นับพันจะถูกปล่อยพร้อมกันขึ้นสู่ท้องฟ้า เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาและอธิษฐานจิต ให้เรื่องราวร้ายๆ ลอยหายไปพร้อมกับโคม บ้างก็เชื่อว่าเป็นการบูชาพระเกตุแก้วจุฬามณีบนสรวงสวรรค์ขึ้นดาวดึงส์ตามประเพณีที่สืบทอดกันมาหลายร้อยปีในแผ่นดินล้านนา

ภาคกลาง

ประเพณีลอยกระทง เผาเทียนเล่นไฟ" เมืองสุโขทัยตำหนักแห่งเทศกาลลอยกระทง

สุโขทัยนับเป็นจังหวัดที่ได้ชื่อว่าเป็นต้นกำเนิดของประเพณีลอยกระทง ตามตำนานกล่าวไว้ว่า เดิมในวันเพ็ญเดือน 12 เป็นนักขัตฤกษ์ชั้กโคลมลอย ซึ่งในสมัยโบราณเรียกว่า “พระราชพิธีจองเปรียง” ชายหญิงต่างตกแต่งโคลมชัก โคมแขวน โคมลอยทั่วทั้งพระนคร และจัดงานมหรสพกันอย่างครื้นเครง บรรดาขุนนางข้าเฝ้าฝ่ายชายนั้นจะประดิษฐ์โคลมประทีปวาดเขียนลวดลายวิจิตรตระการตา ประกวดประชันกันโดยการชักโคลมแขวนตามแนวโคมชัยเสาศา เป็นระเบียบเรียงรายบริเวณหน้าพระที่นั่งชลพิมาน เพื่อถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ทรงพระราชอุทิศสักการะพระมหาเกศธาตุจุกุฬามณีในชั้นดาวดึงส์ ฝ่ายพระสนมกำนันทักทำโคลมลอยร้อยด้วยบุปผชาติเป็นรูปต่างๆ ประกวดกันถวายให้ทรงอุทิศเป็นพุทธบูชา ครั้นถึงเวลาพลบค่ำ สมเด็จพระร่วงเจ้า เสด็จลงพระที่นั่งชลพิมานพร้อมด้วยอัครชญาพระบรมวงศ์และพระสนมกำนันท พราหมณ์ก็ถวายเสียงสังข์อันเป็นมงคล เป็นสัญญาณให้ทำการชักสายโคมชัย โคมประเทียบบริวารขึ้นโดยพร้อมกัน นางนพมาศพระสนมเอกได้ประดิษฐ์โคลมลอยรูปดอกกระมุท (ดอกบัว) เพื่อถวายให้พระร่วงเจ้า ทรงทอดพระเนตรอุทิศบูชาพระพุทธรูป สมเด็จพระร่วงเจ้าทรงพอพระราชหฤทัยมาก พนางศรีชมว่า โคมลอยอย่างนี้งามประหลาด ยังหาเคยมีไม่ จึงรับสั่งให้ทำโคลมลอยเป็นรูปดอกบัว อุทิศสักการะบูชาพระพุทธรูปนันทานที่จากกาลนั้นเป็นต้นไป ดังจารึกไว้ในหนังสือตำรับท้าวศรีจุฬาลักษณ์ ความว่า

“ตั้งแต่นี้สืบไปเบื้องหน้า โดยลำดับกษัตริย์ในสยามประเทศถึงกาลกำหนดนักขัตฤกษ์วันเพ็ญเดือน 12 ให้ทำโคลมลอยเป็นรูปดอกบัว อุทิศสักการะบูชาพระพุทธรูปนันทานที่ตราบเท่ากัลปาวสาน”

จากข้อความดังกล่าวจึงสันนิฐานว่า **นางนพมาศเป็นผู้ประดิษฐ์กระทงดอกบัวขึ้นเป็นคนแรกในสมัยสุโขทัย** นับเป็นตำนานแห่งการเริ่มต้นของประเพณีลอยกระทงตราบจนปัจจุบัน

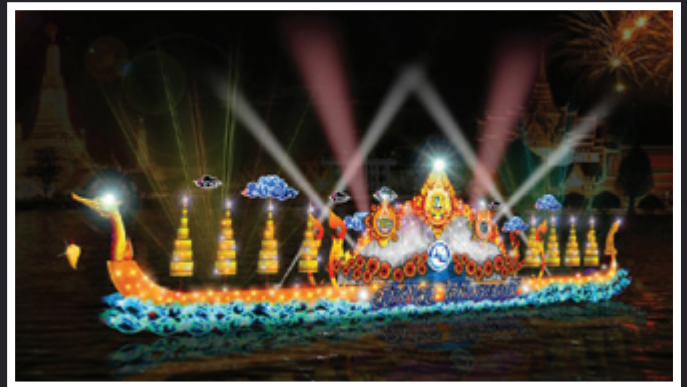
ในปัจจุบันการจัดงานเทศกาลลอยกระทงของจังหวัดสุโขทัยถูกฟื้นฟูขึ้นมาอีกครั้ง เรียกว่า **“ประเพณีลอยกระทง เผาเทียนเล่นไฟ”** มีการจัดงานยิ่งใหญ่ตระการตา มีการแสดงแสง สี เสียงที่ยังคงกลิ่นอายของ **“พระราชพิธีจองเปรียง”** ไว้ให้ลูกหลานได้หวนคิดถึง โดยจำลองบรรยากาศงานให้คล้ายคลึงกับเทศกาลลอยกระทงในสมัยกรุงสุโขทัย รวมทั้งการแสดงพลุ ตะไล ไฟพะเนียง โคมชักโคมแขวน การจัดแสดงขบวนเรือในตำนานท้าวศรีจุฬาลักษณ์ และยังมี การอนุรักษ์ธำรงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมอันทรงคุณค่า อาทิ การจำลองวิถีชีวิตสมัยสุโขทัย การจัดกิจกรรมชุมชนโบราณ ตลาดโบราณ การละเล่นพื้นบ้าน ฯลฯ ประเพณีลอยกระทง เผาเทียนเล่นไฟของชาวสุโขทัยนี้ นับว่าเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่หาชมที่ไหนมิได้ โดยเฉพาะความงดงามของสถานที่จัดงานซึ่งถูกเนรมิตขึ้นบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย บรรยากาศของเมืองโบราณนี้บอวลไปด้วยความรู้สึกอบอุ่นสะท้อนให้เห็นความเป็นไทยอย่างแท้จริง

ภาคกลาง

กรุงเทพมหานคร มหรสพแห่งสำราญ เทศกาลลอยกระทง

เทศกาลลอยกระทงในกรุงเทพมหานครของทุกปีแทบจะทุกพื้นที่ที่จัดงาน แม้จะมีผู้คนแน่นขนทองถนนกลายเป็นถนนคนเดินไปโดยปริยาย แต่ก็มิได้ทำให้ผู้คนย่อท้อที่จะเดินทางออกมาลอยกระทงได้เลย หากลองนั่งเรือลัดเลาะไปตามแม่น้ำเจ้าพระยา จะเห็นได้ว่าทุกท่าเรือคราคร่ำไปด้วยฝูงชนถือกระทงน้อยใหญ่ตั้งใจอธิษฐานขอขมาพระแม่คงคา ที่นำน้ำมาใช้ดื่มใช้กิน รวมทั้งสิ่งปฏิกูลต่างๆ ลงในแม่น้ำ บางความเชื่ออาจตัดเล็บตัดผม ตัดเศษผ้าที่ใช้แล้วทิ้งลงไปกับกระทงให้ลอยไปกับแม่น้ำเพื่อสะเดาะเคราะห์เพราะเชื่อว่าเป็นการตัดเคราะห์ตัดโศกให้หลุดลอยไปกับกระทง นอกจากนี้ในปัจจุบันยังมีการนำสตางค์ ไม่ว่าจะป็นเหรียญหรือธนบัตร ใส่ลงไป ในกระทง เพราะเชื่อว่าการที่นำเช่นนี้ จะนำมาซึ่งความมั่งคั่งมีทรัพย์สินเงินทองไหลมาเทมาตลอดทั้งปี

กรุงเทพมหานครมีการจัดงานวันลอยกระทงขึ้นในทุกปี ทั้งบริเวณสถานที่สำคัญต่างๆ และตลอดแนวแม่น้ำเจ้าพระยาทั้งสาย มีการจัดแสดงแสง สี เสียง ขบวนเรือประดับไฟฟ้า การจุดพลุตระการตาและประดับประดา ตกแต่งไฟส่องสว่างริมสองฝั่งเจ้าพระยา

ภาคกลาง

สมุทรสงคราม ลอยกระทงสาย กาบกล้วยเมืองแม่กลอง

ประเพณีลอยกระทงในจังหวัดสมุทรสงคราม นับว่ามีความโดดเด่นไม่เหมือนใคร แตกต่างจากที่อื่นก็ตรงที่วัสดุที่นำมาใช้ประดิษฐ์กระทง ซึ่งนิยมทำจาก “กาบกล้วย” อันเป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น ประดับตกแต่งด้วยดอกกล้วยไม้และดอกดาวเรือง ถือว่าเป็นภูมิปัญญาไทยที่แฝงนัยสำคัญของความประหยัดเรียบง่าย กระทงสาย กาบกล้วย นิยมจุดธูปเพียง 1 ดอก ชูกับน้ำมันยาง ระบุจะค่อยๆ เผาไหม้อย่างช้าๆ ให้ความสว่างไสวอย่างสวยงามตลอดลำน้ำแม่กลองของจังหวัดสมุทรสงคราม

ภาคตะวันตก

จังหวัดตาก
กระทงสายไหลประทีป 1,000 ดวง

ประเพณีลอยกระทงทางภาคตะวันตกอันเลื่องชื่อคือตำนานกระทงสายไหลประทีป 1,000 ดวง ของจังหวัดตาก เป็นงานประเพณีที่นำหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาชาวบ้าน และงานศิลปวัฒนธรรมมาหลอมรวมกันจนเกิดเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น และถือปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลายาวนานหลายชั่วอายุคน ประเพณีลอยกระทงสายไหลประทีป 1,000 ดวง จะแตกต่างจากงานประเพณีลอยกระทงของจังหวัดอื่นก็ตรงที่วัสดุที่นำมาใช้ประดิษฐ์กระทงทำมาจาก “กะลามะพร้าว” เนื่องจากชาวเมืองตากได้มีการนำเอามะพร้าวมาแปรรูปทำเป็น “เมียง” ซึ่งเป็นอาหารว่างที่ชาวเมืองตากรับประทานเป็นประจำหลังอาหาร ซึ่งจะขูดเอาเฉพาะเนื้อมะพร้าวมาทำเมียง ส่วนกะลามะพร้าวจะถูกทิ้งไว้เป็นจำนวนมาก ครั้นถึงวันเพ็ญเดือนสิบสอง ชาวบ้านจึงได้นำกะลาด้านที่ไม่มีรูมาทำเป็นกระทง โดยเอากะลามาชั้ดดูจนสะอาด ตกแต่งลวดลายสวยงาม ภายในกะลาใส่ด้ายดิบที่พันเป็นรูปตีนกาแล้วหล่อเทียนขี้ผึ้ง ซึ่งนำมาจากเทียนจำพรรษาเหลือใช้ที่พระสงฆ์ใช้จุดตลอดสามเดือนในช่วงเข้าพรรษา หลังจากออกพรรษาชาวบ้านจะนำเทียนขี้ผึ้งเหล่านี้นมาหล่อใส่ในกะลา ซึ่งถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์และเป็นสิริมงคลแก่ผู้นำไปลอย

ครั้นถึงวันเพ็ญเดือนสิบสอง กระทงกะลานับพันจะถูกปล่อยลอยลงสู่แม่น้ำปิง ที่มีสินทรายใต้น้ำ ทำให้เกิดเป็นร่องน้ำขึ้น เมื่อนำกระทงกะลาลอย กระทงจะไหลไปตามร่องน้ำดังกล่าว หากลอยติดต่อกันนับพันหรือจำนวนมากๆ จะทำให้อูเป็นสายอย่างต่อเนื่องจนสุดตา แสงไฟในกะลาจะส่องแสงระยิบระยับเป็นทิวแถวตามแนวคู้้งน้ำ จึงเป็นที่มาของประเพณีลอยกระทงสายไหลประทีป 1,000 ดวง นั้นเอง

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ประเพณีสิบสองเพ็ง

ภาคอีสานเรียกประเพณีลอยกระทงว่า ประเพณีสิบสองเพ็ง หมายถึงวันเพ็ญเดือนสิบสอง ซึ่งจะมีเอกลักษณ์แตกต่างกันออกไปในแต่ละจังหวัด อาทิ จังหวัดร้อยเอ็ดใช้ชื่องานประเพณีว่า “สมมาน้ำคั้นเพ็ง เสิ้งประทีป” ตามภาษาถิ่นมีความหมายถึงการขอขมาพระแม่คงคาในคืนวันเพ็ญเดือนสิบสอง ในจังหวัดสกลนครอดีตจะมีการลอยกระทงจากกาบกล้วยขนาดใหญ่ ลักษณะคล้ายกับการทำปราสาทผึ้งโบราณ เรียกงานนี้ว่า **“เทศกาลลอยพระประทีปพระราชทาน สิบสองเพ็งไทยสกล”**

ในอดีตการประดิษฐ์กระทงของชาวอีสานนิยมนำหอยกกล้วยมาทำเป็นกระทงขนาดใหญ่ โดยนำหอยกกล้วยทั้งต้นมาต่อกันโดยใช้ไม้เสียบยาวหลายวาตกแต่งกระทงเป็นรูปเรือหงส์หรือพระยานาค แล้วพากันเอาเชือกมาลาก

>> เรือไฟ

กระทงไปปล่อยกลางน้ำลอยร่วมกันทั้งหมดบ้าน ในปัจจุบันประเพณีการลอยกระทงของแต่ละจังหวัดทางภาคอีสานมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกันไป บางพื้นที่มีการตกแต่งเรือไฟขนาดใหญ่เป็นรูปต่างๆงดงามตระการตา เรียกว่า **“เรือไฟ”** ร่วมกับการลอยกระทง อย่างในจังหวัดอุบลราชธานี

ล่องเคราะห์ สะเดาะโรคร้าย

ประเพณีกระทงของภาคใต้ส่วนใหญ่ไม่แตกต่างจากภาคกลางมากนัก มีการจัดงานรื่นเริง และตกแต่งประดับประดาโคมไฟเป็นรูปต่างๆ ตามเมืองใหญ่ เช่น อำเภอหาดใหญ่ หากแต่มีความเชื่อบางประการเกี่ยวกับการลอยกระทงที่เรียกกันว่า “ลอยเคราะห์” เป็นการลอยกระทงรูปแบบหนึ่ง โดยการนำหยวกกล้วยมาทำเป็นแพ บรรจุเครื่องอาหารแล้วลอยไปตามลำน้ำ ตามความเชื่อการเคราะห์ลักษณะนี้ ไม่ได้กำหนดว่าจะต้องลอยในเดือนสิบเอ็ดหรือสิบสองแต่อย่างใด แต่จะลอยก็ต่อเมื่อมีโรคร้ายไข้เจ็บถือเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้หายเจ็บหายไข้ การตกแต่งเรือหรือแพลอยเคราะห์ จะมีการแหงหยวก เป็นลวดลายสวยงามประดับด้วยธงทิว ภายในบรรจุดอกไม้ ธูปเทียน เงิน และเสเปียงต่างๆ ตามความเชื่อของคนในท้องถิ่น

ถึงแม้เทศกาลลอยกระทงจะจัดขึ้นโดยพร้อมเพรียงกันทั่วประเทศ แต่วัฒนธรรมประเพณีของแต่ละท้องถิ่นก็วิวัฒนาการให้มนุษย์คิดประดิษฐ์กระทงออกมาในรูปแบบที่ต่างกันไป เป็นต้นว่าท้องถิ่นใดมีวัสดุทางธรรมชาติแบบไหนมากก็สามารถนำมาประยุกต์ประติษฐิกระทงให้เกิดความแตกต่างจนกลายเป็นเอกลักษณ์ประจำของท้องถิ่น พสมพสานกับความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างของแต่ละภูมิภาค ยิ่งสร้างสีสันให้กับเทศกาลลอยกระทง และยังเป็น การเพิ่มทางเลือกให้กับนักท่องเที่ยวอีกด้วย